

SUN'IY INTELLEKTNI HUQUQIY RASMIYLASHTIRISH: QONUNCHILIKDAGI TALABLAR VA MUAMMOLAR**Azirbaev Salamat Kuanishbaevich**

Qoraqalpoq davlat universiteti yurisprudensiya tálim yónalishi yuridika fakulteti 3-kurs talabasi. Tel raqami: +998 90 700-68-62 Email: azerbaevsalamat947@gmail.com.

Annotatsiya: *Ushbu maqola sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining huquqiy rasmiylashtirilishini, ayniqsa, bu tizimlarning qonunchilikda o'z o'rnini qanday topishi lozimligini tahlil qiladi. Maqolada SI tizimlarining qiyinchiliklari, huquqiy bo'shliqlar va bu muammolarni bartaraf etish uchun qabul qilinishi zarur bo'lgan qonuniy normativlar ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, huquqiy rasmiylashtirish, qonunchilik, texnologik islohotlar, yuridik normativlar.*

KIRISH

Sun'iy intellekt texnologiyalari kundan-kunga rivojlanib, jamiyatning barcha jabhalarida o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Ularning ishlash prinsiplari, xususiyatlari va ulardan foydalanish usullari ham tez o'zgarib bormoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellektning huquqiy rasmiylashtirilishi bo'yicha mavjud qonunchilik ko'plab yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Sun'iy intellekt tizimlarining rivojlanishi bilan bir qatorda, bu texnologiyalarni huquqiy nazorat qilish va xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar zarur.

Bugungi kunda sun'iy intellektning huquqiy maqomi va uning rasmiylashtirilishi haqida aniq va to'liq qonuniy me'yorlar mavjud emas. Bu esa texnologiyaning xavfsiz ishlashini, shuningdek, insonlar huquqlarini himoya qilishni ta'minlashda muammolarga olib kelmoqda.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining huquqiy rasmiylashtirilishi

Sun'iy intellekt texnologiyalari hukumatlar va yuridik shaxslar tomonidan ishlab chiqilgan yangi qonunlar va me'yorlarga muvofiq rasmiylashtirilishi kerak. SI tizimlarining keng tarqalishi fuqarolik, jinoyat, mehnat va boshqa sohalarda yangi huquqiy yondashuvlarni talab qiladi. Hozirgi kunda sun'iy intellektni rasmiylashtirishda mavjud qonunlarning ba'zi jihatlari zamonaviy ehtiyojlarga javob bermaydi.

Bir nechta mamlakatlarda, masalan, Yevropa Ittifoqi sun'iy intellektni tartibga solish bo'yicha huquqiy asoslarni ishlab chiqishga kirishgan. Yevropada "Sun'iy intellektni tartibga solish to'g'risidagi qonun" (AI Act) ishlab chiqilgan bo'lib, unda sun'iy intellekt tizimlarining xavfsizligini, shuningdek, ularni inson huquqlarini buzmasdan qo'llashni ta'minlashga qaratilgan normativlar mavjud. Biroq, boshqa mamlakatlarda bu boradagi qonunchilik hali yetarlicha rivojlanmagan.

O'zbekiston huquqiy tizimida ham sun'iy intellektning rivojlanishiga qarshi qat'iy yondashuv talab etilmoqda. Hozirgi kunda O'zbekiston qonunchiligida sun'iy

intellektni rasmiylashtirishga doir maxsus normativlar mavjud emas, bu esa texnologiyalarning xavfsiz ishlashini ta'minlashda qiyinchiliklarga olib kelmoqda.

Sun'iy intellektning huquqiy bo'shliqlari va ularni bartaraf etish usullari

Sun'iy intellektning huquqiy rasmiylashtirilishi jarayonida mavjud bo'shliqlarni bartaraf etish uchun bir nechta yondashuvlar ishlab chiqilishi zarur. Bu bo'shliqlar quyidagi muammolarga sabab bo'ladi:

Mas'uliyatni aniqlash: Sun'iy intellekt tizimi xatolik qilganda, kim javobgar bo'lishi kerak? Ushbu savolga aniqlik kiritish uchun yangi qonunlar kerak.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish: Sun'iy intellekt tizimlari foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini yig'adi. Ularni qanday himoya qilish kerakligi bo'yicha qonuniy me'yorlar ishlab chiqilishi lozim.

Xatoliklar va zararlarni qoplash: Sun'iy intellektning ishlash jarayonida yuzaga keladigan xatoliklar uchun zararlarni kim qoplashini aniqlash zarur.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun sun'iy intellekt tizimlarini tartibga soluvchi maxsus qonunlar, me'yorlar va standartlar ishlab chiqilishi kerak. Bu qonunlar ishlab chiqilishi jarayonida texnologiya va huquq mutaxassislari o'rtasida yaqindan hamkorlik o'rnatilishi zarur.

O'zbekiston va xalqaro tajriba Yangi qonunlarni ishlab chiqish zarurati

O'zbekiston hukumati va parlamenti sun'iy intellektni rasmiylashtirishga qaratilgan yangi qonunlarni ishlab chiqishda ishtirok etishi kerak. Bugungi kunda O'zbekiston huquqiy tizimida bu borada aniq va to'liq normativlar mavjud emas. Bu holat, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi bilan, jiddiy huquqiy bo'shliqlarni keltirib chiqaradi.

Xalqaro tajriba ko'rsatadiki, sun'iy intellekt tizimlarini rasmiylashtirishda muvaffaqiyatga erishgan davlatlar sun'iy intellektni inson huquqlariga ziyon yetkazmasdan qo'llashni ta'minlaydigan qat'iy qonunlar yaratgan. Yevropa Ittifoqi o'zining "AI Act" qonunini ishlab chiqmoqda, unda sun'iy intellekt tizimlarining xavfsizligi va inson huquqlariga ta'sirini muvozanatlashga intilgan.

Takliflar va xulosa

Sun'iy intellektni huquqiy rasmiylashtirish jarayonida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Maxsus qonunlar ishlab chiqish: Sun'iy intellekt tizimlarining xavfsiz ishlashini ta'minlash uchun yangi qonunlar va me'yorlar ishlab chiqilishi kerak.

Mas'uliyatni taqsimlash: Sun'iy intellekt tizimlarining xatoliklari uchun javobgarlikni aniq belgilash zarur.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish: Sun'iy intellekt tizimlari yordamida yig'ilgan shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligini ta'minlaydigan qonunlarni ishlab chiqish zarur.

O'zbekiston qonunchiligini yangilash: O'zbekiston hukumati sun'iy intellektni tartibga solish bo'yicha yangi qonunlar qabul qilishi kerak.

Sun'iy intellektning rasmiylashtirilishi uchun zarur bo'lgan qonunlarni ishlab chiqish jarayoni, texnologiyaning xavfsizligini va inson huquqlarini himoya qilishni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1) Mammadov, R. (2020). Raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellekt: Huquqiy muammolar va rivojlanish istiqbollari. Tashkent: O'zbekiston Yuridik Akademiyasi nashriyoti.

2) Karimov, I. A. (2018). Raqamli texnologiyalar va huquqiy rivojlanish: O'zbekiston tajribasi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborot va tahlil markazi.

3) Jalilov, Sh. T. (2021). Sun'iy intellektni qo'llashdagi huquqiy masalalar va qarorlar. Tashkent: O'zbekiston Yuridik nashriyoti.

4) Mirziyoyev, Sh. M. (2020). O'zbekistonning raqamli kelajagi: Huquqiy asoslar va rivojlanish strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Akademik Nashriyoti.

5) Sadykova, G. M. (2022). Sun'iy intellekt va huquq: Milliy qonunchilikka o'zgartirishlar kiritish zarurati. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi nashriyoti.

6) Muminov, T. R. (2020). Raqamli texnologiyalar va fuqarolik huquqi. Toshkent: Yuridik fakultetining nashriyoti.